

‘Juristen zijn hard nodig om de wereld duurzaam te maken’

Nederland verandert de komende vijftig jaar meer dan in de vijfhonderd jaar daarvoor. Al over dertig jaar zullen er een miljoen mensen meer in het land wonen, die in vijftig procent meer auto's rijden en in drie keer zoveel vliegtuigen vliegen. Ondertussen wast het water en dreigt de droogte. Ook in sociaal opzicht verandert er van alles; in 2037 is de helft van de bevolking ouder dan vijftig en een derde allochtoon.

Volgens Marjan Minnesma, zakelijk directeur van Kennisnetwerk SysteemInnovaties en transities (KSI) en verbonden aan het Dutch Research Institute for Transitions (DRIFT), vergen deze maatschappelijke veranderingen een volstrekt nieuwe manier van denken. Duurzaamheid is immers zoveel meer dan spaarlampen gebruiken, het is een manier van leven. 'Mensen associëren duurzaam ondernemen nog steeds vooral met het milieu, terwijl het gaat om de combinatie van *people, planet and profit*. Duurzaam ondernemen betekent dat een gezonde economische groei wordt gekoppeld aan de omgeving waarin mensen wonen en werken, aan zorg voor een wijk en oog voor elkaar.'

Urgenda voor duurzaamheid

Het is deze boodschap die Minnesma samen met een aantal andere duurzaamheidsdeskundigen onlangs verwoordde in *NRC Handelsblad*. In een artikel met de kop "Urgenda – maak van Nederland een duurzame proeftuin" zetten de schrijvers uiteen wat er moet gebeuren om Nederland voor te bereiden op een

duurzame toekomst. Het gaat daarbij niet alleen om het verminderen van de uitstoot van CO₂, maar ook om bijvoorbeeld het creëren van goedbetaalde banen in de zorg en het onderwijs, het bouwen van een drijvende stad waarin tienduizend mensen wonen, het opzetten van geavanceerde openbaar vervoerssystemen en het inrichten van sportscholen die draaien op de energie die sporters zelf produceren.

Om deze ambities te verwezenlijken zijn veranderingen nodig die transities worden genoemd. Transities zijn grote structurele veranderingen in denken en doen die via kleine stapjes bereikt kunnen worden. Transities richten zich op systemen waarin persistente problemen bestaan die niet met een regeltje meer of minder zijn op te lossen. DRIFT en KSI houden zich bezig met transities richting een duurzamer wereld. Het gaat dan bijvoorbeeld over mobiliteit, energie en landbouw. Volgens de onderzoekers kunnen de problemen in deze sectoren alleen het hoofd worden geboden door, na analyse en visievorming, tientallen experimenten uit te voeren waarvan de uitkomst niet van te voren vaststaat. Dat is ongebruikelijk, want investeerders kiezen over het algemeen projecten die de grootste kans hebben op succes. 'In onze visie gaat het echter om leren wat echt werkt op de lange termijn,' zegt Minnesma. 'Om te excelleren moet je experimenteren.'

Systeem ombuigen

De ideeën van de onderzoekers van DRIFT worden momenteel in de praktijk gebracht in de zogeheten energietransitie. Minnesma legt uit dat om te beginnen mensen van verschillende achtergronden samen hebben geformuleerd wat eigenlijk het probleem is. Zogeheten koplopers uit de branche zijn aan tafel gezet met nichespelers die aan innovatie werken. Samen hebben zij vastgesteld dat de huidige energievoorziening niet houdbaar is; de natuurlijke grondstoffen raken uitgeput, voor de levering van olie en gas worden we te afhankelijk van instabiele politieke regimes en de uitstoot van CO₂ veroorzaakt grote klimaatveranderingen. Een nieuwe vorm van energie moet leveringszeker zijn, betrouwbaar en schoon, concludeerden de betrokkenen verder.

En vervolgens werden tal van experimenten uitgezet rond onder andere duurzame elektriciteit en duurzame mobiliteit. Welk experiment wat oplevert is vooralsnog onbekend, een blauwdruk van succes is niet te geven. Het doel van de experimenten is om ervan te leren om zo voor de lange termijn betere keuzes te kunnen maken.

Minnesma weet dat deze manier van werken indruist tegen de bestaande tijdsgeest. Zelfs het huidige kabinet – het duurzaamste sinds lange tijd – denkt doorgaans niet veel verder dan vier jaar en probeert nieuwe initiatieven op het gebied van duurzaamheid zo snel mogelijk in een subsidieregeling te passen. 'Maar het is soms helemaal niet belangrijk hoeveel CO₂ een bepaald project bespaart. Het gaat erom nieuwe samenwerkingsvormen te verkennen of te ervaren welke regelgeving belemmerend werkt. Disciplines moeten worden samengebracht, filosofen, politicologen, ingenieurs, wiskundigen, opdat zij nieuwe kennis kunnen ontwikkelen en er werkelijk kansen ontstaan voor een duurzamere wereld.'

‘In onze visie gaat het om leren wat echt werkt op de lange termijn.’

Fietsbus op Texel

De juridische discipline is ondervertegenwoordigd in deze nieuwe vorm van denken en doen, meent Minnesma. Terwijl juist die kennis hard nodig is. 'Wet- en regelgeving staan transitieprocessen vaak in de weg,' zegt de vrouw die zelf bedrijfskunde plus MBA, rechten én filosofie studeerde. Neem het initiatief van de fietsbus op Texel. 'Op Texel wilde men achter de bus een fietskar hangen, zodat fietsers een bus terug konden nemen. Toen bleek er een regel te bestaan die bepaalt dat een chauffeur de bus niet mag verlaten als er passagiers zijn. Hij kan met andere woorden de fietsen niet inladen zonder dat alle passagiers moeten uitstappen. Daarop is het project gestrand.'

Een ander voorbeeld vormen de bestaande regels over het vergisten van mest. Die zijn ooit in het leven geroepen om bodemvervuiling tegen te gaan, maar blokkeren nu vooral nieuwe experimenten om uit mest energie te halen. Om dergelijke juridische blokkades te voorkomen zouden ook wetgevers veel integraler moeten denken, vindt Minnesma. Bovendien zou wetgeving flexibel moeten zijn, zodat snel kan worden gereageerd op nieuwe ontwikkelingen. 'Het hele juridische systeem zou flexibeler en breder moeten worden opgezet om uiteindelijk een duurzame samenleving te kunnen faciliteren.' Topjuristen met een brede visie op de werkelijkheid kunnen daaraan een bijdrage leveren. 'Het zou geweldig zijn als een paar goede advocaten zich bij ons zouden aansluiten om creatieve oplossingen te verzinnen,'

Marjan Minnesma - Foto: Julia de Boer

zegt Minnesma. 'Maar helaas zitten de meeste mensen in één hoekje en doen alleen daar hun ding. Wat dat betreft staat de vergaande specialiseringstendens in de advocatuur haaks op het transitiedenken.'

Minnesma betreurt verder dat sommige advocaten duurzame ontwikkelingen tegenhouden door te dreigen met rechtszaken en claims. Als voorbeeld noemt zij de manier waarop lobbyisten proberen de kerncentrale bij Borssele open te houden. 'Veel mensen zien het juridische systeem als een grote zwarte doos en zijn als de dood voor claims. Sommige advocaten spelen in op die angst, waardoor ze duurzame ontwikkelingen tegen kunnen houden. Terwijl in het geval van Borssele al die claims nergens op slaan.'

Bronnen uitbaten

'Wij vragen de kalkoen zichzelf te slachten,' besluit Minnesma met gevoel voor beeldspraak. 'Een duurzame wereld vraagt offers. Weinig mensen willen daar werkelijk voor gaan. Ik geloof bijvoorbeeld niet dat de grote olieconcerns er echt op uit zijn zo snel mogelijk over te stappen op duurzame energie. Zij zullen eerst hun bronnen willen uitbaten en daarna kijken ze wel verder. Een goede juridische adviseur zou op dat punt kunnen interveniëren door te wijzen op het grotere belang. Hij zou zijn cliënt kunnen wijzen op de noodzaak van duurzame ontwikkelingen. Daarvoor heb je visionairs nodig, die vanuit de breedte durven te opereren. Dat is pas echt maatschappelijk verantwoord.'

